

Erik Bryggman 120 vuotta -seminaari Turun Ylösnousemuskappelissa 7.2.2011

Puhe Heikki Arikka, vt. keskusrekisterin johtaja, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä

Sakraalitala, kirkko tai kappeli, on aina ollut kirkolle tärkeä asia. 'Kirkko' sanana voi tarkoittaa sekä kirkkorakennusta että kirkon organisaatiota tai kristittyjä ihmisiä yleisesti. Tässä puheessani käytän näitä ilmaisuja melko vapaasti. Pyydän heti aluksi myös anteeksi läsnä olevilta arkkitehdeilta ja muilta arkkitehtuurin asiantuntijoilta puheessani esiintyvistä alan terminologiasta, jota en välttämättä osaa kaikilta osin käyttää täsmällisesti oikein. Puheeni perusta on puhtaasti teologinen, lähestyn pyhän tilan käsitettä teologina. Tarkoitukseni on myös hieman provosoida ja haastaa kirkkoa ja arkkitehteja mukaan rakentamaan vuoropuheluun.

Kirkon tehtävä on alusta asti ollut ilmaista sellaisia asioita, joita ei oikeastaan mitenkään voi ilmaista. Tämän takia kirkko ei ole voinut rajoittua vain puhuttuun kieleen, vaan kirkossa on aina turvaututtu myös sanomattomaan kieleen. 'Puhuva hiljaisuus' on teologian käsite, joka kuvaa juuri tätä. Puhuva hiljaisuus on kirkon kieltä, joka avaa laajemman todellisuuden ja on siksi lähempänä ikuisuutta. Tänä päivänä voidaan puhua myös tilan teologiasta.

Alkuseurakunnassa ei juuri tunnettu tilan teologiaa. Ensimmäiset kristityt kokoontuivat milloin missäkin, yleensä yksityiskodeissa. Ruokapöytä oli kuitenkin jo tuolloin keskeisellä sijalla. Ruokapöytä, ehtoollispöytä, tunnetaan nykyään alttaripöytänä. Myöhemmin otettiin käyttöön kastekirkot ja sen jälkeen meille tutut kappelit ja kirkot. Kirkkojen symboliikka on jatkuvasti kehittynyt kuvitukseltaan yhä rikkaammaksi ja teologian kehityksessä myös symbolien teologia on voimistunut.

Vanhan Jerusalemin temppelin lisäksi myös Kristus on aina ollut kirkkoarkkitehtuurin esikuvana. Kirkot on rakennettu Jerusalemin temppelin ja Jeesuksen "Minä olen kirkko" -metaforan varaan. Kirkot on aina rakennettu itä-länsisuunnassa. Teologiassa itä edustaa paratiisia ja tuonpuoleisuutta ja länsi maallista valtakuntaa. Kulku sisälle kirkkoon tapahtuu lännestä ja alttari on sijoitettu itäpäähän. Kulku kirkon läpi on kuin vaellus luvattuun maahan. Kuoriossa kuvaa vanhan Jerusalemin temppelin verhoa. Verho repeytyi pois Jeesuksen kuollessa. Tie tai silta Jumalan luokse on näin valmis. Ortodoksisissa kirkoissa tilan jakaa ikonostaasi. Se muistuttaa vahvasti Jerusalemin temppelin verhosta.

Tilan teologia on aina ollut kirkoissa vahvasti läsnä. Kirkon tiloilla on ollut opetuksellinen, julistuksellinen ja hengellinen tehtävä. Kivikirkoissa ikkunat avautuvat etelään eikä pohjoispuolella ole lainkaan ikkunoita, koska paha tulee pohjoisen suunnasta. Laki, evankeliumi ja saarnastuoli ovat oikealla puolella. Miesten ja naisten puoli on erikseen, samoin uuden ja vanhan testamentin puoli.

Uskontunnustuksen mukaan seurakunta on myös uskon kohde, "uskon pyhän yhteisen seurakunnan ja pyhän yhteyden". Pyhän yhteys konkretisoituu kirkossa alttarilla. Alttarin u-muoto on pyhän yhteyden näkyvä puoli. Seurakunta jakaantuu kahteen osaan: riemuitsevaan ja taistelevaan seurakuntaan. Ehtoollisessa nämä kaksi seurakuntaa yhdistyvät ja kokevat pyhän yhteyden.

1900-luvulle asti sakraalitalat rakennettiin liki 2000 vuoden ajan julistuksen näkökulmasta. 1920-luku toi mukanaan uuden arkkitehtisukupolven, joka katkaisi tämän pitkän perinteen. Funktionalismin ja modernismin myötä teologisen näkökulman tilalle tuli arkkitehtien näkemys pyhydestä. Sakraalitalat saivat uusia merkityksiä. Metaforien käyttö voimistui ja abstraktius valtasi alaa. Pyhän tilan julistusluonne sai väistyä.

Modernistinen suuntaus jättää ihmisen yksin. Se kuvastaa hyvin ajan henkeä ja yleistä kehitystä. Jos ihmisellä ei ole uskonnollista symboliikan ja hiljaisuuden kielitaitoa, voi lukeminen olla mahdotonta. Siinä, missä sakraalitila ennen puhui tai opetti, vie nykyinen suunta ihmisen yksinäisyyteen. Tila tuo mukanaan vapauden, mutta samalla myös tyhjyyden. Ihminen on vapaa lukemaan tilaa, mutta hänelle ei ole annettu kielitaitoa sen tulkitsemiseen. Suuntaus on sama kuin postmodernilla ihmisellä muutenkin: vapauden myötä on pudottu merkityksettömyyteen.

Tässä Erik Bryggmanin suunnittelemassa Ylösousemuskappelissa on vahva teologinen syvyys. Kuoriosaan oikealta heijastuva valo kuvastaa Jumalan valoa, mikä on teologisesti erittäin merkittävää symboliikkaa. Kristuksen pää kääntyi aikoinaan oikealle, jolloin kasvot näkyivät vasemmalle. Oikealta heijastuva valo paljasti Kristuksen kasvot. Kristillisen ajattelun mukaan sama tapahtuu kuolemassa. Ihminen näkee Kristuksen kasvot. Paavali kirjoitti korinttilaisille, että kerran ihminen on katsova Kristusta kasvoista kasvoihin, mutta siihen asti tuo katsominen on kuin kuvastimesta.